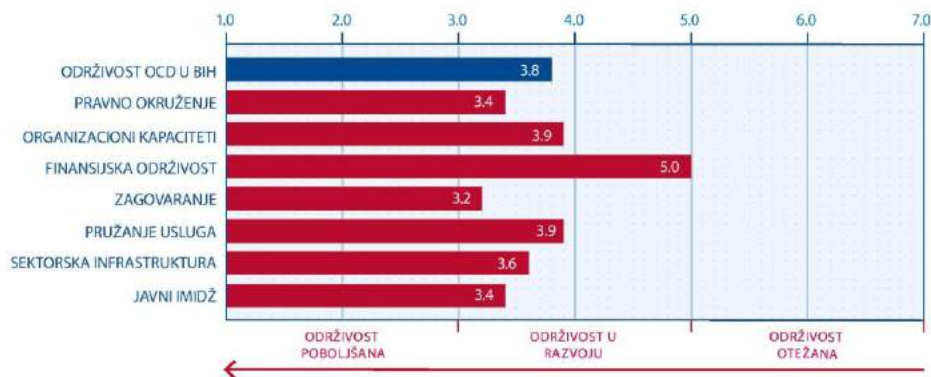

BOSNA I HERCEGOVINA

Glavni grad: Sarajevo
Populacija: 3,824,782
BDP po glavi stanovnika: \$14,912
Indeks humanog razvoja: visok (0.780)
Ljudska slobode: djelomično slobodno (53/100)

UKUPNA ODRŽIVOST OCD: 3.8

Pandemija COVID-19 uticala je na sve aspekte života u Bosni i Hercegovini (BiH) u 2020. godini. Prvi slučaj COVID-19 potvrđen je u BiH početkom marta. Do sredine marta Vijeće ministara, kao i vlade oba entiteta, Federacije BiH (FBiH) i Republike Srpske (RS), proglasile su vanredno stanje i donijele mjere za spriječavanje širenja virusa. Ove mjere su uključivale ograničenja kretanja, policijski čas, zabrane okupljanja, privremeno zatvaranje škola, javnih objekata i trgovačkih centara, te ograničen pristup javnim uslugama. Iako su na početku pandemije ove mjere bile stroge, kasnije su potpuno ili djelomično ukinute, a zatim vraćene kada je stopa zaraze ponovno porasla krajem godine.

Kao i u mnogim drugim dijelovima svijeta, zdravstvena kriza rezultirala je i ekonomskom krizom. Ove paralelne krize istaknule su temeljne sistemske probleme u BiH - političku korupciju, nedostatak vladinih kapaciteta te zanemarivanje i općenito nedovoljno finansiranje zdravstvenog, obrazovnog i sistema socijalne zaštite. Većina građana/ke morala/e se osloniti na svoje lične kapacitete zaštite kako bi sačuvali/e svoje zdravlje i prihode tokom pandemije. Međutim, nakon početnog šoka zatvaranja javnog ambijenta za provedbu projekata lokalna udruženja su se također počela samoorganizovati i podržavati svoje članstvo i ciljne grupacije, uključivati ih u aktivnosti, te nuditi maske, dezinfekciona sredstva i hranu onima kojima je bilo potrebno. Mediji i organizacije koje se bave ljudskim pravima, demokratijom i borbom protiv korupcije nastavile su pozivati na društvenu odgovornost jer su se koruptivne afere pojavljivale čak i tokom najgoreg perioda zdravstvene krize a najistaknutiji primjer je bio tzv. skandal "Srebrna malina", gdje su javni dužnosnici zloupotrijebili svoj položaj da bi kupili neadekvatne i precijenjene respiratore.

Pandemija je imala široke posljedice na OCD. Prema istraživanju Centra za promociju civilnog društva (CPCD) sprovedenom u maju, više od 50% OCD izvijestilo je da je pandemija imala veliki ili kritičan uticaj na njihov rad, a preko 70% je prognoziralo da ne mogu izdržati ovakvu situaciju više od tri mjeseca. Propisi usvojeni radi ograničavanja širenja virusa primorali su mnoge OCD da se prilagode, smanje ili obustave svoje aktivnosti tokom 2020. godine. Iako je neizvjesnost u vezi s finansijskim tokovima i implementacijom bespovratnih sredstava uticala na angažman zaposlenika u OCD, civilno društvo je bilo isključeno iz vladinih aktivnosti ublažavanja negativnog ekonomskog uticaja same pandemije. U isto vrijeme, uprkos teškim okolnostima tokom godine, mnoge OCD, posebno one s većim kapacitetima za korištenje informacijske i komunikacijske tehnologije (ICT), prilagodile su se situaciji i organizovale svoje aktivnosti putem interneta i online platformi.

Vlasti na državnom i entitetskim nivoima su bile nefunkcionalne i tokom 2020. Na državnom nivou Vijeće ministara egzistira ali uglavnom ne funkcioniše u praksi. Više od dvije godine nakon izbora 2018. godine Federacijom BiH su i

dalje upravljali oni izabrani 2014. godine, kao rezultat političkih neslaganja i izostanka rješavanja uzajamno postavljenih uslova vladajućih političkih partija. Također se nastavila gotovo svakodnevna praksa korupcionaških skandala a Vlada RS još uvijek je pod pritiskom optužbi vezanih za smrt Davida Dragičevića, koja se dogodila u martu 2018. godine.

Lokalni izbori održani su u novembru 2020. godine. U Kantonu Sarajevo, nenacionalističke političke stranke okupile su većinu poslanika u Skupštini Kantona Sarajevo i tri od četiri načelnika unutar Grada Sarajevo, te su formirale koaliciju koja je uspjela oformiti građanski orijentisanu vladu, prvi put u zadnje dvije decenije. Krajem decembra u Mostaru su održani prvi općinski izbori u zadnjih dvanaest godina, što je dugo bilo simbol i rezultat etničke podjele grada i prepreka za sve koji imaju multietničku, građansku orijentaciju. Dok se grad pripremao za dugo očekivane izbore, nekoliko istaknutih aktivista i aktivistkinja OCD-a na izborima je nastupilo u statusu nezavisnih kandidata i kandidatkinja.

Odgovarajući na zahtjev BiH za članstvo u Evropskoj uniji (EU), Evropska komisija je 2019. godine identificirala četrnaest ključnih prioriteta za napredak zemlje, uključujući kreiranje poticajnog okruženja za civilno društvo. Međutim, izvještaj Komisije o BiH za 2020. godinu pokazao je da nije postignut napredak ni u okviru tog ključnog prioriteta za civilno društvo, posebno imajući na umu usvajanje evropskih standarda o slobodi udruživanja i okupljanja. Preostali izazovi uključuju nedostatak transparentnosti u finansiranju OCD i propust da se civilno društvo smisleno uključi u konsultacije o javnim politikama na svim nivoima odlučivanja.

Institucionalni i individualni pritisak političara na medije i dalje predstavlja ozbiljnu prijetnju slobodama u BiH. Prema podacima mreže Safe Journalists, u 2020. godini bilo je više od sedamdeset slučajeva kršenja sloboda medija u BiH, uključujući zastrašivanje, fizičke napade i stalnu prijetnju tužbama za klevetu.

BiH se i dalje suočava s problemima velikog broja tražitelja azila i migranata koji su na proputovanju u zemlje EU. Kapaciteti postojećih privremenih prihvatnih centara su preopterećeni. Kao rezultat toga, mnogi migranti, uključujući porodice i djecu bez pratnje, prisiljeni su spavati u napuštenim zgradama ili improvizovanim skloništim, bez pristupa sigurnom i dostojanstvenom smještaju, hrani, vodi, sanitarnim čvorovima, električnoj energiji ili grijanju. Ovakvi zabrinjavajući sanitarni uslovi povećali su izloženost migranata raznim bolestima i olakšali širenje COVID-19.

Unatoč teškim okolnostima koje je nametnula pandemija, ukupna održivost OCD-a ostala je u 2020. godini na nivou prethodnih. Infrastruktura koja podržava sektor OCD-a neznatno se poboljšala, s povećanjem dostupnosti prilika za izgradnju kapaciteta tokom godine, a poboljšao se i imidž OCD, jer je javnost prepoznala njihov angažman u tekućoj migrantskoj krizi, ekološkim pitanjima i pomoći marginalizovanim skupinama usred COVID-19, bez obzira na indiferentnost vlasti prema dobronamjernim i konstruktivnim ponudama za saradnju. Sve ostale dimenzije održivosti ostale su nepromijenjene.

U Zbirnom registru udruženja i fondacija u BiH koje vodi Ministarstvo pravde BiH na kraju 2020. godine upisano je ukupno 27.432 udruženja i fondacija. To uključuje organizacije registrovane na državnom, entitetskom i kantonalnom nivou, kao i one registrovane u Brčko Distriktu. Međutim, tijela za registraciju na ovim različitim nivoima ne unoseredovno promjene u jedinstvenu bazu podataka te je kao rezultat toga evidentan rizik da ona postane potpuno neažurna, samo dvije godine nakon uspostavljanja. Prema podacima dobivenim putem podnesenih zahtjeva po Zakonu o slobodnom pristupu informacijama (ZOSPI), tokom 2020. godine vlasti na relevantnim nivoima su zatvorila 455 udruženja zbog kršenja njihove zakonske i statutarne obaveze da organizuju skupštinu barem jednom u toku godine, a 404 ih je zatvoreno na osnovu zahtjeva samih udruženja da se izbrišu iz registra.

PRAVNO OKRUŽENJE: 3.4

Pravno okruženje u kojem su djelovale OCD u BiH ostalo je uglavnom na istom nivou u 2020. godini. Iako su učinjeni i neki pozitivni koraci, oni su istovremeno umanjeni i nekim negativnim kretanjima.

U februaru 2020. godine u Službenim novinama BiH objavljen je Pravilnik o kriterijima za finansiranje i sufinansiranje projekata u oblastima od javnog interesa koje provode udruženja i fondacije. Ovo je značajan korak naprijed u implementaciji Sporazuma o saradnji između Vijeća ministara BiH i nevladinih organizacija. Dokument je vrlo detaljan i potiče maksimalnu transparentnost u svim fazama raspodjele sredstava budžeta Vijeća ministara BiH prema OCD. Objavljivanje Pravilnika takođe omogućava nižim nivoima vlasti da pripreme slične dokumente za

usmjeravanje raspodjele sredstava iz svojih budžeta. Još jedan značajan iskorak urađen je u oktobru 2020. godine kada je Vijeće ministara BiH potvrdilo imenovanje povećanog broja od sedam članova Savjetodavnog tijela Vijeća ministara BiH za saradnju s nevladinim organizacijama, u odnosu na ranijih pet članova, što je urađeno radi ravnomjernije geografske i etničke zastupljenosti. Savjetodavno tijelo VM BiH održalo je i prvu konstituirajuću sjednicu u decembru te izrazilo očekivanja da će značajno doprinijeti kreiranju i razvoju Strategije za civilno društvo u BiH.

Ispunjavajući svoju obavezu u okviru Partnerstva za otvorenu vlast (OGP), Ured koordinatora za reformu javne uprave (PARCO) 2020. godine je objavio dokument pod nazivom Procjena spremnosti za otvorene podatke u

BiH, koja se odnosi na nivo Vijeća ministara BiH. Ovaj proces je ranije bio otežan nedostatkom koordinacije između institucija na nivou BiH i entiteta. Konačno je dogovoreno da će Vijeće ministara BiH učestvovati u procesu OGP-a nezavisno od Distrikta Brčko i vlasti na entitetskim nivoima, koje će izraditi svoje vlastite akcijske planove.

Komplikovana državna struktura BiH često predstavlja administrativnu prepreku za OCD. Četiri zakona uređuju rad udruženja i fondacije u BiH: Zakon o udruženjima i fondacijama BiH te zasebni zakoni unutar svakog od entiteta, Federacije BiH i Republike Srpske, kao i Brčko Distrikta. Udruženja i fondacije mogu se registrovati u bilo kojem od osamnaest administrativnih ureda - Ministarstvu pravde BiH, Ministarstvu pravde Federacije BiH, pet okružnih sudova u Republici Srpskoj, Distriktu Brčko te deset kantonalnih ministarstava pravde.

Prema Zakonu o udruženjima i fondacijama BiH vlasti mogu zatvoriti OCD koja ne poštuje statutarne odredbe koje uređuju njen rad. U 2020. godini brojne su OCD koji su ugašene po vlastitom zahtjevu ili zatvorene po službenoj proceduri, te uklonjene iz javne evidencije.

OCD registrovane na državnom nivou suočavaju se sa poteškoćama koje proizilaze iz Zakona o radu u institucijama BiH, a koji im nameće nepremostive finansijske obaveze za pokrivanje troškova poput porodiljskog odsustva ili otpremnina za penziju a koje grantovi donatora uglavnom ne pokrivaju.

U septembru 2020. godine Uprava za indirektno oporezivanje (UIO) pokušala je naplatiti porez na dodanu vrijednost (PDV) na dodijeljene grantove. Centar za edukaciju i istraživanje Nahla, koji se bavi i komercijalnim aktivnostima, podnio je zahtjev za uključivanje u sistem PDV, jer je njihov godišnji prihod od komercijalnih aktivnosti premašio 50.000 KM (30.000 USD), što je prag za obveznike u PDV sistemu. U procesu koji je uslijedio za uključivanje u sistem PDV, UIO je izjavila da će naplatiti PDV na sve grantove ove organizacije iz prethodnih pet godina. Kako nije postojao pravni osnov za ovakvu odluku, pokušaj i prijetnja za ovim vidom neopravdanog finansijskog opterećenja izazvala je oštru osudu civilnog društva. Ovakva konstruktivna i jasna reakcija OCD, uz troškove za angažovanje advokata, na kraju je dovela do toga da je UIO odustala od svoje namjere, ali bez formalnog objašnjenja zašto je to pokrenula ili zašto je odustala od te namjere. Iako je Nahla trenutno sigurna da neće biti primijenjena prvobitna odluka UIO i napravljeni neopravdani troškovi, nedostatak pravne sigurnosti ostavlja mogućnost da se slična pojava dogodi u budućnosti, povećavajući finansijsku nesigurnost s kojom se suočavaju OCD.

Tokom 2020. godine OCD su se suočile i sa novim administrativnim i finansijskim opterećenjima prilikom promjene adrese, jer se sada zahtijeva posjedovanje adekvantnog ugovora o zakupu prostora u kojem radi OCD. Počevši od 2020. godine ako OCD koristi privatni prostor taj prostor se registruje kao poslovni a ne kao stambeni, čime se automatski povećavaju cijene komunalija. Osim toga, OCD koje žele ugasiti djelatnost podliježu propisima kao bilo koji drugi pravni subjekt, što je za OCD gotovo nepremostiva procedura imajući na umu sve dokumente koje je potrebno obezbijediti.

Sloboda okupljanja ograničena je 2020. godine mjerama usvojenim radi sprječavanja širenja COVID-19. OCD su ove mjere prihvatile i smatrale ih primjerenim s obzirom na vanredno stanje, a ne kao značajno ograničenje slobode okupljanja, udruživanja ili izražavanja.

Udruženja i fondacije i dalje mogu slobodno obavljati ekonomske aktivnosti koje su srodne sa njihovim statutarnim ciljevima. One također mogu preduzeti ekonomske aktivnosti koje nisu srodne njihovim ciljevima definisanim u statutu ali samo ako osnuju zasebna privredna pravna lica. U takvim slučajevima ukupan prihod od takvih aktivnosti, prema Zakonu o udruženjima i fondacijama BiH, član 4, stav 3, dobit koju udruženje ili fondacija ostvari iz nesrodnih privrednih djelatnosti može se upotrijebiti samo za ostvarivanje ciljeva koji se utvrde statutom.

Zakoni koji uređuju poreski tretman OCD-a na državnom i entitetskom nivou još uvijek nisu uzajamno usklađeni. U Republici Srpskoj, pravna lica mogu imati odbitak do 3% od godišnjeg prihoda za donacije namijenjene u humanitarne, kulturne, sportske i socijalne usluge te do 2% usmjerene na troškove sponzorstva. U Federaciji BiH, pravna lica mogu odbiti do 3% svog ukupnog prihoda za donacije u humanitarne, kulturne, obrazovne, naučne i sportske svrhe koje se daju pravnim ili fizičkim osobama bez drugih prihoda, te do 3% za troškove sponzorstva. Pojedinačni donatori u FBiH mogu odbiti vrijednost nenovčanih, materijalnih i finansijskih donacija za kulturne, obrazovne, naučne, zdravstvene, humanitarne, sportske i vjerske svrhe do 0,5% prihoda ostvarenog u prethodnoj godini. I u RS-u i u FBiH samo kategorija samozaposlenih osoba može koristiti ove odbitke. Donacije iznad propisanih iznosa također se mogu u potpunosti odbiti na osnovu konkretnih odluka nadležnih ministarstava koje se odnose na taj slučaj.

Organizacijama civilnog društva i dalje nedostaje dovoljna mogućnost pristupa besplatnim pravnim savjetima ili barem onim sa primjerenijom cijenom te usluge.

ORGANIZACIONI KAPACITETI: 3.9¹

Iako je 2020. bila izazovna godina zbog COVID-19, organizacijski kapaciteti OCD-a ostali su nepromijenjeni. Međutim, potpuni uticaj pandemije na sektor civilnog društva bit će jasan tek u budućnosti.

OCD koje su imale stabilne odnose sa svojim ciljnim grupama najlakše su se prilagodile novonastaloj situaciji omogućavajući im nastavak redovnih aktivnosti. Ovo je uključivalo organizacije usmjerene na djecu sa smetnjama u razvoju, osobe sa specifičnim bolestima ili invaliditetom, i neka udruženja zasnovana na članstvu poput udruženja poljoprivrednika. U isto vrijeme, mnoge organizacije, posebno one u ruralnim područjima, tokom godine su se borile da se povežu sa svojim članstvom. Ove organizacije, kao i njihovi korisnici, često nemaju dovoljno kapaciteta za upotrebu informacijske i

komunikacijske tehnologije (IKT) tako da to predstavlja komunikacijski problem. Osim toga, građanski aktivizam u zemlji i dalje je slab, što otežava OCD da razviju poticajno okruženje za svoj rad, posebno u oblasti zagovaranja.

Kao i prethodnih tako i tokom 2020. godine mnoge su OCD-e imale jasno definisane misije i ciljne grupe, ali većina još uvijek nije imala dugoročne strateške planove i umjesto toga svoj rad su prilagođavale interesima i ciljevima donatora. Mnoge OCD jednostavno nemaju kapacitete za ozbiljno strateško planiranje. U 2020. godini, u okviru projekta „Resursni centar za bh. društvo u procesu evropskih integracija u Bosni i Hercegovini“ kojeg implementiraju Centri civilnih inicijativa (CCI) u partnerstvu sa Agencijom za saradnju, edukaciju i razvoj (ACED), održane su brojne obuke i radionice za lokalna udruženja, a između ostalih tema i za strateško planiranje, pisanje projekata i zagovaranje.

Prema Zakonu o udruženjima i fondacijama, OCD moraju imati skupštine, ali ne i upravne odbore, pa stoga mnogima nedostaju strukture i procedure potrebne da bi se njihovo poslovanje učinilo transparentnijim i

¹ Ocjena organizacionog kapaciteta je kalibrirana 2018. godine kako bi bolje odražavala stanje u zemlji i usklađila je sa drugim ocjenama u regiji. Ocjena nije odražavala pogoršanje organizacionih kapaciteta, koji su u velikoj mjeri ostali isti u 2018. kao i u 2017.

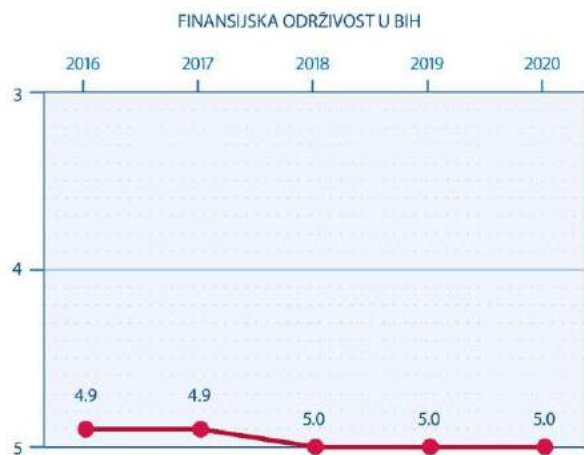
odgovornijim. Međutim, i tamo gdje upravni odbori postoje, njihove se funkcije u velikoj mjeri svode na odobranje izvještaja ili puko sudjelovanje na sjednicama.

Vrlo mali broj OCD može ponuditi svom osoblju stalne ugovore, budući da većina organizacija ovisi o finansiranju zasnovanom na projektima. Finansijska situacija, koja je već bila izazovna i 2019. godine, dodatno se pogoršala u 2020. godini čineći ovaj problem još akutnijim. Također, OCD generalno imaju ograničena sredstva za obuku novog osoblja. Prema entitetskim zavodima za statistiku, 2020. godine OCD su zapošljavale 2.085 ljudi u FBiH (u odnosu na 2.064 u 2019.) i 997 ljudi u RS (u poređenju sa 1.050 u 2019.). Povećana pažnja na ravnopravnost spolova u OCD bio je prioritet posljednjih godina. Većina zaposlenih u OCD u FBiH su žene (60%), dok u RS žene čine 44 % zaposlenih, međutim nema dostupnih podataka o tome koliko je žena na vodećim i upravljačkim pozicijama.

OCD nastavljaju angažovati volontere za jačanje svojih aktivnosti i ispomoć osoblju. Prema istraživanju koje je proveo NRC za 2020. godinu 36% OCD je angažovalo volontere i volonterke. Organizacije koje rade s mladima kao i vjerske dobrotvorne organizacije često privlače veliki broj mladih volontera i volonterki u humanitarne, obrazovne ili druge društveno korisne svrhe. Međutim, ti odnosi nisu u potpunosti formalizovani, ne potpisuju se ugovori o volontiranju a ne evidentiraju se ni volonterski sati. Tokom godine Ministarstvo pravde FBiH je registrovalo 75 dugoročnih ugovora o volontiranju (u poređenju sa 35 u 2019.godini), dok je u RS registrovano 20 (u poređenju sa 25 u 2019.). Republika Srpska je uložila značajne napore u promociju volonterizma kroz svoj Volonterski servis, koji je evidentirao preko 10.000 članova i članica, uglavnom srednjoškolaca i srednjoškolki.

Većina OCD ima zastarjelu ICT opremu jer gotovo da više nema grantova koji malim udruženjima omogućuju kupovinu nove opreme. Obuka za zaposlene o novim tehnologijama, posebno unutar malih lokalnih organizacija, je ograničena. Bez obzira na to, gotovo sve OCD imaju pristup internetu, a manji broj OCD ima vlastite web stranice i saraduje sa ciljnim grupacijama uglavnom putem Facebooka i drugih društvenih medija. COVID-19 je nametnuo nove probleme mnogim OCD-ima koji nisu imali kapacitete za organizovanje online aktivnosti, bilo zbog svojih tehničkih ograničenja, bilo zbog tehničkih ograničenja njihovih fokusnih grupa, posebno onih u ruralnim područjima.

FINANSIJSKA ODRŽIVOST: 5.0

Finansijska održivost OCD-a u BiH godinama je najslabija dimenzija ocjene stanja i uglavnom je ostala nepromijenjena i u 2020. godini. Većina organizacija nastavlja se oslanjati na međunarodne donatore za finansiranje zasnovano na projektima, s obzirom da su tokom 2020. godine sredstva iz javnih budžeta smanjena ili preusmjerena u druge sektore. Iako se domaće finansiranje OCD-a smanjilo u 2020. godini zbog pandemije COVID-19, to nije uticalo na rad većine organizacija, iako će dugoročni učinci biti jasni tek u budućnosti.

Iako je nekoliko udruženja i političkih stranaka podnijelo izmjene i dopune na Nacrt zakona o ublažavanju negativnih ekonomskih posljedica COVID-19 u FBiH, radi primjene tih mjera podrške i na OCD, Vlada FBiH je

ignorirala njihove zahtjeve. Vlada Republike Srpske, s druge strane, na kraju je pristala uključiti i OCD u svoje mjere pomoći, nakon nekoliko sastanaka s predstavnicima sektora.

Nizak stepen transparentnosti u raspodjeli javnih sredstava doprinosi slaboj finansijskoj održivosti OCD. Ovo je posebno problematično na lokalnom nivou, koji čini više od polovine svih javnih budžetskih sredstava raspodijeljenih za OCD. Sredstva često idu OCD koji su blisko povezani s lokalnim političkim liderima, često uz neformalne aranžmane za vraćanje postotka sredstava u gotovini pojedincima na vlasti. Osim toga, dio sredstava iz budžetskih linija za OCD ide udruženjima ratnih veterana, osoba s invaliditetom i porodicama poginulih boraca, od kojih mnogi primaju sredstva bez podnošenja formalnih aplikacija za projektne aktivnosti, veće takva sredstva tretiraju za troškove njihovog poslovanja. Predviđena podrška udruženjima uključuje i finansiranje sportskih

klubova. To bi bilo donekle opravdano ako bi se dodijeljena sredstva koristila za omladinske ili amaterske klubove, ali umjesto toga, često su namijenjena profesionalnim sportskim organizacijama.

Kao što je prethodno već pomenuto, Vijeće ministara BiH je početkom 2020. godine usvojilo Pravilnik o kriterijima za finansiranje i sufinansiranje projekata u područjima od javnog interesa koje provode udruženja i fondacije. Ovo je bio značajan korak naprijed, jer uspostavlja opšta načela raspodjele sredstava i nadzire njihovu provedbu.

Inostrano finansiranje ostalo je uglavnom na istom nivou kao i u 2019. godini. Najveći donatori su uglavnom Delegacija EU, USAID, Švedska agencija za međunarodnu razvojnu saradnju (SIDA), Švicarska agencija za razvoj i saradnju (SDC), i Ambasada Norveške. Organizacije i agencije koje dodjeljuju grantove, uključujući USAID, Međunarodnu komisiju za nestale osobe (ICMP) i razne agencije Ujedinjenih naroda, stavili su na raspolaganje nova sredstva za rješavanje posljedica pandemije. Osim toga, većina donatora dozvolila je primateljima bespovratnih sredstava da svoje projekte prilagode novonastalim uslovima i okolnostima.

Manji broj OCD ima kapacitet da odgovori na pozive za podnošenje prijedloga projekata ili da se prijavi za velike grantove, posebno one od međunarodnih donatora. Male, lokalne organizacije, posebno su u nepovoljnom položaju zbog svojih ograničenih resursa i kapaciteta osoblja. Također, OCD se bore da idu u korak sa relativno čestim promjenama u donatorskim strategijama i područjima njihovog interesa i usmjerenosti. Česti su slučajevi da se finansiraju slični projekti te dolazi do preklapanja u područjima aktivnosti od strane više donatora.

Neke OCD imaju i nematerijalnu podršku, ali ova praksa je rijetka. Lokalne samouprave posjeduju brojne poslovne prostorije koje se OCD dodjeljuju besplatno. Međutim, to se često radi na netransparentan način. Istraživanje koje je provedeno u okviru projekta „Resursni centar za bh. društvo u procesu evropskih integracija u Bosni i Hercegovini“ pokazuje da više od 60% lokalnih samouprava ne objavljuje popis raspoloživog poslovnog prostora, gotovo 50% nema propisane kriterije za dodjelu takvih prostorija, a više od 60% ne objavljuje pozive za dodjelu. U većini slučajeva besplatni prostori se dodjeljuju udruženjima povezanim sa strankama na vlasti, uključujući posebno organizacije veterana iz perioda rata 1992-95. Postoje na sreću i primjeri da se prostori dodjeljuju OCD putem transparentne procedure. Na primjer, omladinski centri (javne ustanove) u Sarajevu i Brčkom dodjeljuju besplatan prostor za široki spektar OCD.

Društvena odgovornost preduzeća DOP i saradnja OCD lokalnim preduzećima i dalje su bili ograničeni u 2020. godini. Međutim, čini se da su značajne potrebe, koje je izazvala pandemija COVID-19, imale donekle pozitivan uticaj u ovom području. Prema istraživanju Fondacije Catalyst Balkans, u BiH je tokom prva dva mjeseca pandemije prikupljeno 5.370.748 EUR (približno 6,1 milion dolara), od čega je preko 70% donirao poslovni sektor. Približno 4% tog iznosa, ili više od 450.000 KM (približno 270.000 USD), usmjereno je kao podrška OCD, dok je većina korištena za opskrbu medicinskih ustanova opremom i materijalima te za pružanje humanitarne pomoći ljudima u nevolji. Iako su neka preduzeća nastavila nuditi programe grantova OCD, sa početkom pandemije 2020. godine, mnogi od tih programa su prekinuti zbog pogoršanja ekonomske situacije u zemlji.

Pojedinačna filantropija i *crowdfunding* i dalje su u velikoj mjeri nerazvijeni u BiH, a ova situacija se nije značajno promijenila ni kao odgovor na pandemiju. Nagrade Fondacije Mozaik pod nazivom “Dobro za filantropiju” svake godine prepoznaju pozitivne primjere filantropije.

Članarine i ostvareni prihod općenito nisu uobičajen izvor prihoda OCD, pa je ekonomski pad u zemlji 2020. godine imao mali uticaj u ovoj oblasti. Vrlo mali broj udruženja ima kapacitete za pružanje usluga na tržištu i ostvarivanja prihoda po tom osnovu.

Većina OCD nemaju kvalitetne sisteme finansijskog upravljanja ili ne posluju na transparentan način. Revizije se općenito provode samo tamo gdje grantovi pokrivaju ove troškove, što je uglavnom samo u slučajevima velikih višegodišnjih projekata, koje implementiraju snažnija udruženja. Revizije ukupnih aktivnosti unutar OCD su rijetke. Zakon zahtijeva da sve OCD podnose godišnje finansijske izvještaje Agenciji za posredničke, informatičke i finansijske usluge (APIF) u RS i Finansijsko informatičkoj agenciji (FIA) u FBiH, ali mnoge OCD ne ispunjavaju ove zahtjeve. U 2020. godini 15.298 OCD (uključujući 9.136 u FBiH i 6.162 u RS), ili 55% od ukupno registrovanih organizacija u zemlji, podnijelo je godišnje izvještaje, u poređenju sa 14.876 organizacija ili 58% od ukupno registrovanih organizacija u 2019. godini. OCD koje ne podnose ove izvještaje mogu biti prisiljene na zatvaranje, finansijski sankcionisane, ili su već neaktivne pa iz tog razloga ne podnose izvještaje.

ZAGOVARANJE: 3.2

Uspješnost zagovaranja se nije promijenila tokom 2020. godine. Uprkos poteškoćama i ograničenjima koje je nametnula pandemija COVID-19, zalaganje OCD ipak je donijelo niz konkretnih rezultata.

Najvidljiviji od ovih rezultata bili su usmjereni na sprječavanje izgradnje malih hidroelektrana a vođeni zajedničkim naporima različitih udruženja, neformalnih grupa i pojedinaca. Male hidroelektrane posebno su štetne za lokalne zajednice jer omogućuju investitorima da ostvare koristi od ovog javnog dobra, lokalna zajednica nema nikakvu materijalnu korist, dok se njihovi prirodni resursi trajno narušavaju. Nakon snažnog odgovora civilnog društva, Vlada FBiH započela je proces zabrane izgradnje malih hidroelektrana, a Vlada RS je raskinula sve već postojeće ugovore o koncesiji.

Mali broj organizacija civilnog društva, uključujući Transparency International, Centar za istraživačko novinarstvo (CIN), Sarajevski otvoreni centar i Centar za životnu sredinu (CZZS), ustrajali su u svojoj ulozi organizacija za nadzor te radili sa medijima u cilju razotkrivanja brojnih korupcijskih skandala tokom 2020. godine. Jedan od najvećih je u decembru 2020. godine doveo do ostavke Milana Tegeltije, predsjednika Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine (VSTV). Druge istrage otkrile su korupciju u nabavci medicinske i zaštitne opreme u vremenu dok se BiH suočila s pandemijom COVID-19. Obavljanje takve kontrolne uloge i dalje je izazov za mnoge od OCD, s obzirom na nedovoljan nivo obuke, obrazovanja i kapaciteta osoblja samih OCD -a.

Trenutni propisi koji regulišu pravo na slobodu informisanja se slabo primjenjuju, sa napomenom da su ovi problemi izraženiji na lokalnom nego na državnom nivou. Prema istraživanju provedenom u okviru projekta „Resursni centar za bh. društvo u procesu evropskih integracija u Bosni i Hercegovini“, skoro 45% lokalnih vlasti prekršilo je postojeći Zakon o slobodi pristupa informacijama tokom 2020. godine. Prema izjavi Ureda koordinatora za reformu javne uprave (PARCO), samo četiri od osamdeset i jedne institucije u potpunosti su ispunile sve standarde proaktivne transparentnosti tokom 2020. godine, a ostali nisu sankcionisani zbog nepoštovanja implementacije planiranih aktivnosti. Nadalje, značajan postotak podnesenih zahtjeva po osnovu Zakona o slobodi pristupa informacija rezultirao je neadekvatnim odgovorima. Javna preduzeća često ignorišu zahtjeve za poštovanjem ovog Zakona a zvaničnici na svim nivoima često nisu ni svjesni da je primjena slobode pristupa informacijama obavezna. Revidirani i poboljšani Zakon o slobodi pristupa informacijama još je bio u pripremljenoj fazi tokom 2020. godine, ali se očekuje da će na kraju uključiti jasne smjernice, koje bi trebale značajno poboljšati njegovu usklađenost sa evropskim standardima.

Svi nacrti zakona na državnom nivou moraju biti objavljeni na platformi za e-Konsultacije, omogućavajući zainteresovanim građanima da daju svoj doprinos u njihovom poboljšavanju. Redovni procesi konsultacija općenito se odvijaju samo na nivou Vijeća ministara BiH. Tokom 2020. godine održano je ukupno 541 konsultacija sa 408 izvještaja (u poređenju sa 539 konsultacija i 445 izvještaja u 2019. godini). Šezdeset četiri državne institucije bile su registrovane za korištenje platforme tokom 2020., što je povećanje od samo jedne u odnosu na 2019. godinu. Uprkos postojanju ove platforme za konsultacije, mnogi pravni dokumenti su ipak usvojeni tokom 2020. godine po skraćenim ili hitnim procedurama, a koje ne obavezuju na primjenu procedure javnih konsultacija. Na nižim nivoima većina konsultativnih postupaka poštuje se samo formalno ali ne i suštinski, te je evidentna nedovoljna politička volja za aktivno uključivanje javnosti u procese donošenja odluka.

Odgovori na zahtjeve za slobodni pristup informacijama na svim nivoima institucija ukazuju na to da je samo manjina javnih službenika prošla obuku o procesu konsultacija. Vijeće ministara je iznimka u tom pogledu sa najmanje dvije osobe iz svakog ministarstva, i odjela pod njegovom nadležnošću, koje su obučene za koordinate i vođe procesa konsultacija na platformi e-Konsultacije. Obučeno osoblje također postoji u ministarstvima FBiH, Kantona Sarajevo i Unsko-sanskog kantona. Druge institucije vlasti samo ukazuju na opštu svijest o procedurama, ali nisu obučile svoje osoblje da vodi proces. Osim toga, OCD i građani su se žalili da je platforma komplikovana za upotrebu, a mnogi od njih odustaju nakon što ne uspiju da se snađu u sistemu. S obzirom na ove izazove,

Ministarstvo pravde BiH planiralo je unapređenje platforme kako bi se učešće u konsultacijama povećalo tokom 2021. godine.

U 2020. godini Federacija BiH je uspostavila sličnu platformu za e-konsultacije, ali su OCD utvrdile da je platforma u osnovi neupotrebljiva. Slične prepreke u osiguravanju konsultativnog procesa dogodile su se i u Republici Srpskoj, Distriktu Brčko i većini kantona. Na nižim nivoima, javnost rijetko učestvuje u javnim raspravama. Iako su građani i zainteresovana javnost spremni da daju prijedloge oni obično i ne očekuju da budu uključeni, jer im prethodno iskustvo potvrđuje da se javni doprinos zanemaruje na primjer u pripremi prijedloga budžeta, regulacionih planova te kreiranju drugih javnih politika.

Kao što je ranije spomenuto, formalno osnivanje Savjetodavnog tijela Vijeća ministara BiH za saradnju s nevladinim organizacijama bio je važan korak u uspostavljanju institucionalne saradnje između vladinog i nevladinog sektora u Bosni i Hercegovini. Ovo se iskustvo sada može primijeniti kao dobra praksa na nižim nivoima vlasti.

Mali broj najavljenih protesta zabranjen je tokom 2020. godine zbog ograničenja nametnutih mjerama COVID-19. Međutim većina takvih protesta ipak se mogla održati u skladu s relevantnim propisima. Tokom 2020. godine mnoge su se OCD zalagale za svoje pravo da pomognu vlastima u odgovoru na COVID-19, ali su ti naponi često ostajali bezuspješni. Recimo na primjer da su udruženja malih poduzetnika, ugostitelja i muzičara, čiji su članovi pribavljanju prihoda bili direktno pogođeni ograničenjima povezanim s COVID-om i ekonomskim padom, bezuspješno tražili način za dogovor i iznalaženje rješenja za podršku vlasti u prevazilaženju novonastale situacije.

PRUŽANJE USLUGA: 3.9

Nivo pružanja usluga OCD nije se značajno promijenio tokom 2020. godine. OCD su nastavili pružati socijalne usluge poput sigurnih kuća, dnevnih centara za osobe s mentalnim teškoćama i napuštenu djecu, te sve učinkovitiju telefonsku liniju "Plavi telefon", za zaštitu djece od nasilja.

Pandemija COVID-19, međutim, dodatno je omela stalne napore OCD da ublaže sve veće posljedice migrantske krize u BiH, čineći komunikaciju s vladinim institucijama praktično nemogućom. U isto vrijeme, kako su i same vlasti bile preopterećene u 2020. godini, usluge koje je civilno društvo pružalo migrantima bile su sve traženije, posebno u regijama koje su bile najpogođenije krizom, poput Unsko-sanskog, Tuzlanskog i Sarajevskog kantona. Velika udruženja poput Emmaus-a, Vaša Prava, Pomozi.ba,

i dalje su bila intenzivno angažovana na pružanju pomoći u hrani i odjeći migrantima, kao i na pravnoj pomoći i njezi djece, kao i humanitarne organizacije poput Merhameta, Kruha sv. Ante, Caritasa, Dobrotvora i Crvenog krsta.

Vlasti i dalje ne gledaju dobronamjerno i svrsishodno na mogućnost veće saradnje sa OCD. Kada govorimo o finansiranju usluga, vlasti nastavljaju favorizovati postojeće državne institucije, bez obzira na upitan kvalitet njihovih usluga. Ovaj nedostatak političke volje djelomično je pitanje i nadležnosti jer se nekoliko područja kojima se OCD bave, uključujući socijalne usluge, obrazovanje, kulturu i sport, nalaze na marginama interesa vlasti i razvoja javnih politika.

Uočljiv je trend da domaće i međunarodne organizacije, kao osnovu za svoje godišnje izvještaje o određenim pitanjima, koriste materijale koje im na raspolaganje stavljaju OCD kroz svoje publikacije ili izvještaje. Zbog toga su neke OCD prestale postavljati takve informacije i izvještaje na internet, jer se praktično radi o uzurpaciji autorskih prava bez bilo kakve naknade ili dogovora o tome.

Naknada troškova za OCD koje su pružale usluge prema zaključenim ugovorima finansirane od strane vlasti ostala je ipak značajan i stalni izazov za OCD i u 2020. godini. Nadoknada troškova često je kasnila ili je ponekad u potpunosti izostala, što je mnoge OCD dovelo u nesigurnu finansijsku poziciju. Tokom 2020. godine, ovo je bilo posebno izraženo u regiji Prijedor, gdje je politička situacija na lokalnim izborima poremetila normalno funkcionisanje administracije.

Mnogo je državnih institucija koje pružaju grantove OCD a to čine na netransparentan način. O ovim devijacijama malo je dostupnih informacija u javnosti jer ih je teško dokumentovati a udruženja takvim pristupom sebe dovode u vrlo nezavidan položaj, naročito u malim sredinama. Nekoliko pozitivnih izuzetaka od ovakvog načina netransparente dodjele uključuju Vijeće ministara BiH, Kanton Sarajevo i Kanton Tuzla.

SEKTORSKA INFRASTRUKTURA: 3.6

Infrastruktura koja podržava sektor OCD-a malo se poboljšala tokom 2020. godine, s povećanjem dostupnosti prilika za izgradnju kapaciteta tokom prethodne godine.

NRC, sa sjedištem u Banja Luci, bio je aktivan tokom 2020. godine i pružao je obuku i mogućnost za naknadne konsultacije i mentorstvo lokalnim organizacijama i neformalnim grupama širom zemlje. Edukacija je osmišljena na način da omogući polaznicima da razviju strateške planove ili napišu prijedloge projekata tokom obuke te imaju gotove dokumente sa njenim završetkom. Platforma kreirana u okviru projekta „Resursni centar za bh. društvo u procesu evropskih integracija u Bosni i Hercegovini“ www.EUresurs.ba pruža pregled preko šezdeset OCD i dvadeset šest projekata koje je EU podržala tokom 2020. godine. Platforma također redovno objavljuje javne pozive i druge aktuelne događaje i literaturu od interesa za OCD, bez obzira na to o kojem se donatoru radi. Sve usluge koje pruža NRC su besplatne za korisnike, uz finansiranje iz EU.

“Snaga Lokalnog” (Local Works) je šestogodišnja inicijativa koju finansira USAID i ima za cilj osnaživanje lokalnih organizacija podržavanjem mreža i platformi za razvoj kapaciteta, lokalnih resursnih organizacija i promociju filantropije u zajednici. Tokom 2020. Snaga Lokalnog je počela podržavati dva resursna centra, Fondaciju zajednice Tuzla i Centar za građansku suradnju iz Livna. Ovi centri pružaju osnovnu podršku malim, lokalnim udruženjima o temama kao što su pisanje prijedloga projekata, prikupljanje sredstava, monitoring i evaluacija. Inicijativa bi trebala podržati još osam resursnih centara širom BiH na osnovu procjene situacije na terenu, koja će biti sačinjena početkom 2021. godine. Također, u okviru ove USAID inicijative, Mreža za izgradnju mira radi na poboljšanju kapaciteta lokalnih zajednica i organizacija za rješavanje razvojnih izazova. Ovaj program je također razvio alat za samoocjenjivanje udruženja.

Vlada Švedske u BiH je tokom 2020. godine finansirala projekat “Misli o prirodi!”, koji je osim dodjele bespovratnih sredstava za okolišne projekte, pružao mentorsku podršku i jačao kapacitete četrdeset i tri OCD. USAID-ov Program podrške marginaliziranim grupama (PPMG) dodatno je podržao aktivnosti lokalnih organizacija koje se zalažu za prava, osnaživanje i dostojanstvo marginalizovanih društvenih grupa u BiH. Program posebno ima svrhu jačanja kapaciteta lokalnih nevladinih organizacija, građana i institucija BiH, kao partnera za implementaciju, u postizanju ciljeva ovog programa.

Nekoliko organizacija, uključujući CPCD, CCI, Fondaciju Mozaik te Institut za razvoj mladih Kult, su dodjeljivale male grantove tokom 2020. godine. Ovi mali grantovi pružaju legitimitet udruženjima na lokalnom nivou i daju osjećaj lokalnog vlasništva domaćim organizacijama koje dijele grantove, za razliku od grant šeme koju implementiraju strane organizacije/agencije. U decembru 2020. godine, Trag fondacija, uz podršku Fondacije Charles Stewart Mott i Porticus fondacije, raspisala je konkurs za podršku osnivanju lokalnih fondacija u BiH, sa pojedinačnim grantovima do 15.000 EUR.

Većina OCD u BiH povremeno učestvuje u radu mreža OCD, iako se saradnja između organizacija koje rade na istom polju uglavnom ograničava na razmjenu informacija o aktivnostima. Mreža za izgradnju mira, na primjer, nastavlja pružati izuzetno korisne informacije za OCD, a njena web stranica imala je više od 300.000 pojedinačnih

pregleda tokom 2020. godine. CPCD-ov SMART Resursni Centar također je bio vrlo koristan izvor informacija za OCD sa više od 143.000 pregleda u 2020. godini. Neformalne ekološke mreže su tokom 2020. godine dokazale djelotvornost koordinacije skrećući nacionalnu pažnju na pitanja poput štetnosti izgradnje malih hidroelektrana, divljih i nereguliranih deponija čvrstog otpada te zagađivanja okoline raznim uzročnicima.

Iako postoje OCD sa kapacitetima za pružanje obuke, one se uglavnom nalaze u regionalnim centrima i velikim gradovima te su njihove usluge često nedostupne ili skupe za male organizacije, ako se radi o komercijalnim vidovima edukacije. U 2020. godini mjere opreza i ograničenja vezana uz COVID-19 značajno su umanjila provedbu velikih obrazovnih poduhvata. Određene obuke, poput onih usmjerenih na pisanje prijedloga, upravljanje konfliktom, te zagovaranje, teško je izvesti online, jer definitivno zahtijevaju komunikaciju licem u lice.

Ministarstvo obrazovanja, nauke i mladih Kantona Sarajevo akreditovalo je CPCD kao organizatora obrazovanja odraslih u skladu sa Zakonom o obrazovanju odraslih KS, čime je omogućena implementacija akreditovanog programa obuke Akademijua izrade EU projekata. Akademija je namijenjena zaposlenima u lokalnim vlastima, ministarstvima, kantonalnim javnim preduzećima, institutima, OCD, preduzećima i pojedincima koji žele unaprijediti svoja znanja i vještine u pisanju projekata EU. Tokom 2020. godine program je uspješno završilo dvadeset i sedam učesnika različite dobi.

Osim implementacije obaveze formiranja Savjetodavnog tijela i donošenja Pravilnika o kriterijima za finansiranje i sufinansiranje projekata u područjima od javnog interesa koje provode udruženja i fondacija iz Sporazuma o saradnji između Vijeća ministara BiH i nevladinih organizacija, tokom 2020. godine je bilo nedovoljno saradnje između OCD-a i vlasti. Odnos između OCD-a i profitnog sektora također je ostao slab, s obzirom na ograničene kapacitete OCD-a i lošeg finansijskog stanje u profitnom sektoru.

JAVNI IMIDŽ: 3.4

Imidž OCD-a u javnosti neznatno se poboljšao tokom 2020. godine jer su građani sve više prepoznavali njihov angažman u trenutnoj migrantskoj krizi i pomoć marginaliziranim skupinama tokom COVID-19. Osim toga, OCD su pohvaljene zbog opsežnog rada na sprječavanju izgradnje malih hidroelektrana i nereguliranih odlagališta čvrstog otpada. Mediji su odigrali značajnu ulogu u informisanju javnosti o svim ovim aktivnostima, prepoznajući važnost pitanja kojima se bavi civilno društvo. Istovremeno, OCD jačaju svoje kapacitete za rad s medijima, posebno u smislu pripreme odgovarajućih javnih saopštenja i materijala korisnih za široki krug korisnika.

Uz finansiranje USAID-a, Program osnaživanja nezavisnih medija (IMEP) podržao je rad nezavisnih medija na

stvaranju pozitivne slike i podizanju svijesti javnosti o važnosti civilnog društva i građanskog aktivizma u demokratskom društvu. U 2020. godini web stranica IMEP -a imala je 101.238 korisnika i 283.824 posjeta (u odnosu na 150.000 posjeta u 2019.), a njena Facebook stranica imala je više od 6.300 sljedbenika (u odnosu na 5.000 u 2019.).

Lokalne zajednice nedovoljno prepoznaju uticaj rada OCD iako je to često rezultat njihovog direktnog angažmana u javnosti i reakcije na potrebe koje su građani javno iskazali. OCD u manjim zajednicama često su jedini dostupni kontakt kada građani žele izraziti problem.

Državni organi na različitim nivoima uglavnom gledaju na saradnju sa OCD kao na zahtjevanu nužnost a ne kao na priliku za poboljšanje ambijenta za život građana. Pomenuta saradnja je najčešće rezultat pritiska međunarodne zajednice i uslovljavanja mogućnosti finansiranja nekih njihovih projekata razvijanjem odnosa sa OCD. Državni službenici, posebno na lokalnom nivou, ne poštuju lokalne OCD kao relevantne partnere niti rade na razvijanju uzajamnih kapaciteta. Poslovni sektor, sa druge strane, smatra da OCD nemaju adekvatne i upotrebljive vještine.

OCD još uvijek imaju nedovoljne kapacitete za primjeren pristup javnosti, ali se njihova vidljivost značajno poboljšala korištenjem Facebook-a i ostalih društvenih medija. Prema godišnjem izvještaju Regulatorne agencije za komunikacije (RAK), u 2020. godini broj korisnika interneta u BiH dostigao je gotovo 3.800.000, što ukazuje na to da je ova usluga u osnovi dostupna cijelom stanovništvu.

Samoregulacija OCD ostaje područje koje treba i dalje da se razvija. CPCD vodi evidenciju OCD koje se pridržavaju Etičkog kodeksa za OCD u BiH, razvijenog 2017. godine. Do kraja 2020. godine bilo je približno 156 potpisnika, u odnosu na 145 u 2019. godini. Mali broj OCD objavljuje godišnje programe i finansijske izvještaje na svojim web stranicama u cilju izgradnje povjerenja javnosti i pozitivnije slike o njihovim aktivnostima.

Odricanje od odgovornosti: Stavovi prezentirani u tekstu su isključivo stavovi panelista i ostalih projektnih istraživača te ne odražavaju neophodno poglede USAID ili FHI 360